

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1897-BEN.

A Magyar Tud. Akadémia könyvtárának 1897. évi állapotáról Heller Ágost főkönyvtárnok a könyvtári bizottság 1898. január hó 25-én tartott ülésén a következő jelentéssel számolt be:

Jelentésemmel, melyet a tisztelt könyvtári bizottság elé terjeszteni szerencsém van, könyvtárunkról, a lefolyt év alatt benn végzett és a legközelebbi időben végzendő munkálatokról oly képet kívánok adni, melyből állapotát tisztán föl lehet ismerni.

Mindenekelőtt lesz szerencsém jelentést tenni azokról a munkálatokról, melyeket a lefolyt esztendőben a könyvtárban végrehajtottunk, úgy a lajstromozást, mint a könyvek és egyéb könyvtári tárgyak elhelyezését illetőleg. Áttérek ezután a jövő év munkaprogrammjára, a könyvtár használására és a könyvkölcsönzés kezelésére, a kéziratár állapotára és végül a könyvtári dotatio hováfordításának kimutatására.

A mi a múlt év alatt teljesített munkálatokat illeti, a következők érdemelnek említést:

1. A keleti osztály lajstromozásának befejezése, melyre nézve most a nagy és kis czédula-katalógus és a helyszin-lajstrom, tehát valamennyi könyvtári útmutató elkészült.

2. A filozófiai osztálynak szükségessé vált teljes új lajstromozása.

3. A gazdasági osztály lajstromozása jelenleg folyamatban van, sőt már közel áll befejezéséhez. A teljes lajstromba felvételnek a gróf Teleki-féle alapítványból származó, eddigelé még nem lajstromozott könyvek.

4. Folyamatban van azon, főleg jogtudományi és orvostudományi művek rendezése, melyek szintén nagyobb részben a gróf Teleki-féle alapítványból származnak és eddig könyvjegyzékeinkben elő nem fordultak.

5. A mythologia és a vallástudomány osztálya lajstromoztatott.

6. A történelmi osztály nagy czédula-katalógusának folytatása folyamatban van.

7. A folytatásos művek nyilvántartására czédula-katalógus készült, melyből hosszú keresgélés nélkül megtudható, hogy valamely folytatásos munkának vagy folyóiratnak mely részei vagy füzetei vannak meg a könyvtárban.

8. A kézi katalógus számos kötete újonnan beosztva, újra köttetett; a bekötetlen czédulák pedig könyvalakú tokokban a katalógusok közé megfelelő helyökre állítottak.

9. A régóta kikölcsönzött könyvek erélyes visszakövetelése a múlt évi munkálkodásnak nem éppen kellemes részét képezte. Sikerült azonban szívós kitartással több ezer kötetnyi oly könyvet visszakeríteni, melyek 15—20 évvel ezelőtt kölcsönöztek ki,

melyeket többször csak a kikölcsönzők utódaitól lehetett visszakövetelni. A kikölcsönzött könyvek mindnyáját ma már nem lehet visszakapni, úgy hogy a könyvtár a kikölcsönzési szabályok meg nem tartása következtében mindenesetre kárt szenved. Ez a kár azonban nem oly nagy, mint azt a kölcsönzés kezelésmódja mellett várni lehetett. Egynéhány kölcsönző elzüllött, egynéhányra nézve az akadémia ügyészenek közbenjárása lesz szükséges. Néhány esetben békés módon sikerült az elveszett könyvek újból való megvételét eszközölni.

A lajstromozási munka közben fölhalmozódott kettős és többszörös példányok értékesíthetése céljából jegyzék készült, melynek megfelelően, számok szerint rendezve, a többszörös könyvek föl vannak állítva. Minthogy ezek a duplikátumok a nagy helyszüke miatt a könyvtár számára, hasznavehetetlenségük mellett, elviselhetetlen terhet képeznek, értékesítésük tárgyában jelentésem végén lesz szerencsém indítványt tenni.

Reátérek most a könyvtárban a mult év folyamán fölszerelés dolgában történt változásokra. A könyvtári bizottság kegyes támogatása mellett a mult évben a rendelkezésemre bocsátott összeg ötszáz forinttal való emelése, azon kedvező helyzetbe juttatott, hogy a már elkerülhetetlen szükséges könyvszekrények közül kettőt beszerezzek. A könyvtár udvari helyiségében két új, nagy szekrényben foglal helyet a keleti irodalom osztálya, melyhez azelőtt alig lehetett hozzáférni.

Ugyanezen udvari helyiségben még két hasonló ily szekrényre van hely, melynek beszerzése szintén égető szükség, minthogy az ujonnan lajstromozott könyvek egy része már sehogysem fér el a meglevő szekrényekben.

A kéziratár nyelvemlékei és egyéb cimeliumai eddigelé vasládában voltak elzárva és csak nehezen lehetett hozzájuk férni. A külföldi könyvtárakban ezek a tárgyak a látogató közönség számára megtekinthető módon vannak elhelyezve. A legtanulmányosabb ilyféle gyűjtemény a müncheni állami és udvari könyvtárban van, hol a tárgyak elhelyezése az írásmesterség, a nyomdászat, a könyvkötészet stb. történetéhez illusztrációul szolgál. De ott találjuk a német nyelv és irodalom fejlődésének rendszeresen egybeállított gyűjteményét is, mely tanulmányozás céljából megtekinthető.

Könyv- és kéziratárunk nem oly gazdag múzeumi tárgyakként felállítható dolgokban. Sőt a könyvtár helyisége nem is engedné meg, hogy nagyobb cimelium-gyűjteményt állítsunk közszemlére. De azért van mégis elég kiváló érdekű tárgy, melynek a megszemlélhetést engedő czélszerű beosztása szerfölött kívánatosnak látszik. Erre a célra készítettem egy tárlót, mely a könyvtár nagytermében, szemben a kéziratárral van felállítva s

abban cimeliumok és egyéb érdekesebb tárgyak a megtekintésre ki vannak téve.

A könyvtár berendezéséhez tartozik három, eddig a kéziratárban eldugott olajfestményű kép, t. i. Mátyás királynak egy olasz festőtől származó képe, II. Rákóczy Ferencz gyermekkori és Szilágyi Dániel képe, melyek csinos kerettel ellátva, most az olvasó-terem diszítésére szolgálnak.

Az előbbiekben elmondtam, hogy melyek voltak azok a munkálatok, melyek foganatosítása be van fejezve, vagy melyek befejezése a legközelebbi időben várható. Áttérek most a jövő év munkaprogramjára. Régóta vár a theologiai osztály rendezésre és lajstromozásra. Ezen régi mulasztásnak pótlása már továbbra nem halasztható. Épp oly égető szükség van a keleti kéziratok lajstromára, minthogy a meglevő, inkább csak tájékoztató jegyzék számába megy. Ez osztály lajstromának elkészítésére Máder Béla úr volt szíves vállalkozni, ki a mult években a könyvtár keleti osztályát rendezte. Goldziher társunk pedig megígérte, hogy Máder urat tanácsával támogatni fogja.

Harmadik feladatul a kéziratár okszerű lajstromozása tekinthető. Nem akarom ezzel azt kifejezni, mintha a mult években teljesített rendezési munka kárba veszett volna. De azon a módon, a mint végrehajlatott, nem is adhatott kielégítő eredményt. A kéziratár anyaga annyira elűtö egymástól, hogy azt kielégítő módon egy ember bajosan lajstromozhatja. Az egyik főosztály, t. i. a magyar irodalmi osztály, más kézre bízandó, mint az oklevéltári-történelmi osztály. Kétséggel legfontosabb feladat az irodalmi osztály czélszerű lajstromozása, hogy véget vessünk azon éppenséggel nem tűrhető állapotnak, hogy irodalmi tanulmányokkal foglalkozónak használatra ne lehesen kiadni oly kéziratot, melyről biztosan tudjuk, hogy az akadémia birtokában van.

Az akadémiai könyvtár továbbfejlődésére a jelen 1898-ik év fontos időszakot jelent, mert a jelen év elejével életbelép a nyomdai kötelességek törvénye, az 1897-ik évi XLI. törvényczikk, melynek értelmében az akadémiát megilletik a következő nyomtatványok :

1. Mindennemű irói mű, akár kötet vagy füzet alakjában.
2. A ponyvairodalom összes termékei.
3. Az egyhetenként és egyheti időközön túl megjelenő folyóiratok.
4. Iskolai értesítők, évi jelentések, statisztikai kimutatások, név- és naptárak, föld- és térképek.

Meg volt ugyan az 1840. évi VI. törvényczikk, mely elrendeli, hogy »a Magyarországon és ahhoz kapcsolt részekben kinyomatott minden munkából a magyar tudós társaságot egy példány illeti«. Minthogy azonban ezen törvény annyiban csonka volt, hogy meg-

szegését illető büntető sanctióról nem gondoskodott, azért sohasem teljesítették hiven és az illető nyomdászok vagy kiadók jóakaratótól függött, vajjon beküldték-e kiadványaikat az akadémiának, vagy sem.

Az 1897-ik évi XLI. törvényezikk könyvtárunkra nézve állandó tetemes gazdagodást jelent, de más oldalról terhes munkát is ró a könyvtár személyzetére, mert ezen kötelesepéldányok csak akkor fognak igazán a könyvtár számára hasznot hajtani, ha rendszeresen nyilvántartatnak.

A kötelesepéldányokról szóló törvény értelmében ezentúl a napilapok már nem illetik könyvtárunkat. Eddig sem érkeztek rendszeresen, úgy hogy az összegyűjtött ujságok évi folyamai kivétel nélkül nagyon hiányosak. Az akadémiái könyvtár nem is vállalkozhatik ujságkönyvtár szervezésére, erre hiányzik a szükséges hely és még inkább a szükséges kezelő személyzet. Ily könyvtár fentartása úgy is a Magyar Nemzeti Múzeumnak teszi egyik feladatát. Ezen oknál fogva jelentésem végén a tisztelt bizottságot a szertelenül felhalmozódott ujságokra nézve egy indítványom elfogadására fogom kérni.

A könyvtárhoz tartozó Goethe-gyűjtemény állandóan élénk látogatásnak örvend, könyvtárát az akadémiái könyvtár helyiségében használják. A lefolyt évtől kezdve a Goethe-gyűjtemény a weimari Goethe-egyesület előfizetőjévé lett és ekként kapja — a már meglevőkhöz csatlakozva — ez egyesület kiadványait.

A könyvtárra a múlt évben megszavazott 6500 forintból tényleg 6499 frt 63 krajczár adatott ki. Ez az összeg a szükségleteknek fedezésére a következő elosztás szerint használtatott fel:

Könyvvásárlás	3290 frt 43 kr.
Könyvkötés	1760 » 75 »
Kézirattár	100 » — »
Goethe-gyűjtemény	38 » — »
Könyvlajstromozási munkák	434 » 12 »
Irodai nyomtatványok	135 » 48 »
Szállítási és postaköltség	57 » 72 »
Ruhatár	110 » 40 »
Könyvtár tisztogatása és szerek javítása	100 » 35 »
Bútorok, (szekrények) beszerzése	374 » — »
Vegyes kiadások	27 » 79 »
Tartalék	70 » 59 »

Összesen 6499 frt 63 kr.

Az első négy tétel az, mely a könyvtár gyarapítására vonatkozik. Erre kiadtunk 5189 frt 18 krt, a többi tételek a könyvek

elhelyezésére és a könyvtár kezelésére vonatkoznak; erre kiadtunk 1310 frt 45 krt. Vagyis más szóval a könyvtár gyarapítása a dotationnak $79\cdot8\%$ -át vette igénybe, a könyvtár kezelése és szekrényeinek szaporítása $20\cdot2\%$ -át. Ez az arány: $\frac{4}{5}$ -rész a könyvtár gyarapítására, $\frac{1}{5}$ -rész kezelésre, egészben véve egészséges aránynak nevezhető. Feltűnő nagynak látszhatik a kötésre fordított összeg, mely az egész dotatio 27% -át teszi, holott könyvekre és folyóiratokra alig kétszer annyi, azaz $52\cdot8\%$ esik. Ezen jelenségnek azonban könnyen találjuk magyarázatát. Mindekelőtt fennmaradt még tavalyról a Goethe-gyűjtemények egy kifizetetlen könyvkötő-számlája, szükségesnek mutatkozott továbbá, régi mulasztásokat pótlandó, a temérdek kötetlen könyvnek bekötése és végül tekintetbe kell venni, hogy könyvtárunk gyarapodásának tekintélyes részét a cserepéldányok és kötelespéldányok alkotják, minek következtében a kötési költség nagyobb, mint a rendesen e célra fölvelt $15-20\%$.

Miután a megelőzőkben a könyvtár állapotát hiven feltüntetni iparkodtam, kérem a tisztelt bizottságot, hogy törekvéseimben ezentúl is támogasson. Kérésem a könyvtári költségvetésre nézve abban áll, hogy, ha az akadémia pénzügyi állapota megengedi, a könyvtárra fordított összeg ugyanaz legyen, mint a múlt esztendőben. Bő indoklására szolgáljon e kérelemnek az a számos feladat, melyek sürgős kivételének szükségét fenti jelentésemben kiemeltem; szolgáljon továbbá indokolásul az a sok irnoki munka, melyet a kötelespéldányok kezelésének megindítása igényelni fog.

Végül pedig legyen szabad két indítványt terjeszteni a tisztelt bizottság elé, melynek elfogadását kérem.

Első indítványom a duplikátum-könyvek értékesítésére vonatkozik. Az eddig rendezetlen könyvhalmozat szétválasztása és lajstromozása által számos többszörös példányra akadunk, úgy hogy az eddig összeirt duplikátumok száma már közel 2000 müre rüg. Ezen többszörös példányok különösen a gazdasági osztályból kerülnek ki. Indítványom abban áll, hogy a könyvtár ezen többszörös példányok értékesítésére hatalmaztassék fel. Erre a célra az akadémia tagjaival, ezeken kívül a gazdasági egyesületekkel közöltessék, hogy a többes példányokból kiválasztott könyvek három havi terminuson belül mérsékelt ár mellett kaphatók. Ezen idő után pedig a hátramaradó könyvek antiquarius útján értékesíttessenek.

A második indítvány a könyvtárban mód felett felhalmozódott, nem rendezett s ekként nem is használható, nem teljes és nem is bekötött újságokra vonatkozik. Indítványom, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum kінáltassék meg ez újságokkal netán hiányos évfolyamainak pótlására.¹

¹ Ez indítvány elfogadatot s a hírlapok áttették a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárába. Szerk.

A főkönyvtárnok e jelentését a következő leltári kimutatás egészíti ki:

A rendezett tudományszakok száma 53; ezek 54,784 munkát tartalmaznak a következő kimutatás szerint: Bibliografia: 1126, Encyclopaedia: 140, Filozófia: 1329, Mythologia: 99, Theologia: 903, Paedagogia: 1901, Széptudomány: 517, Anthropologia: 303, Jogtudomány: 1153, Magyar jogtudomány: 1477, Politika: 2330, Magyar politika: 1659, Történelem: 5718, Magyar történelem: 2848. Magyar országgyűlések: 95, Életrások: 2477, Földrajz: 1066, Magyar földrajz: 453, Térképek: 926, Utazások: 1194, Statistika: 680, Schematismusok: 114, Hadtudomány: 677, Régészet: 1367, Éremtudomány: 176, Matematika és csillagászat: 1085, Természettudomány: 175, Természetan: 908, Vegytan: 415, Természetrajz: 128, Állattan: 490, Növénytan: 318, Ásvány- és földtan: 501, Gazdaságtan: 2320, Orvostudomány: 2479, Nyelvtudomány: 2052, Classica filologia: 712, Görög írók: 827, Latin írók: 897, Új-latin írók: 795, Magyar nyelvészet: 471, Régi magyar irodalom: 630, Magyar irodalom: 2647, Germán irodalmak: 1525, Francia irodalom: 659, Olasz és spanyol irodalom: 234, Szláv irodalom: 406, Keleti irodalom: 1709, Incunabulumok: 356, Akadémiák és tudományos társulatok kiadványai: 366, Magyar Tudományos Akadémia kiadványai: 386, Külföldi folyóiratok: 183, Hazai ujságok és folyóiratok: 372.

A betűrendes nagy czédulakatalógus jelenleg 57,688 czédulából áll. A folyóiratok és folytatásos művek nyilvántartására külön czédulakatalógus vezetetik.

A szakkatalógus áll 102 kötetből és 48 czédulatókból.

A könyvtár gyarapodása a járuléknapló kimutatása szerint a következő:

Vétel útján 440 mű, 600 kötet, 121 füzet.

Kiadványcsere és ajándék útján: 580 mű, 441 kötet, 399 füzet.

Magánosok ajándékából 146 mű, 97 kötet, 59 füzet, 2 atlasz.

Nyomdak köteleispéldányai, 38 nyomda: 930 mű, 236 kötet, 855 füzet és 26 ujság.

Magyar Tudományos Akadémia kiadványai: 28 mű, 50 kötet, 26 füzet.

Iskolai értesítő: 160 darab.

Hazai folyóiratok száma: 58.

Külföldi folyóiratok száma: 112.

A könyvtár olvasótermében 1897-ben 6811 olvasó 9085 művet használt.

Házi használatra 1063 művet kölcsönöztek ki.